

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΤΟΥ Κ. ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ

ΤΟ ΚΡΑΝΙΟ ΤΟΥ ΣΟΦΟΚΛΗ

ΝΑΜΕΣΑ στις ηρωικές μορφές της Έλληνικής αρχαιότητας, ο Σοφοκλής ξεχωρίζει όχι μόνο με το άθαντο έργο του (γινάντιο αλήθεια σε ποσό και ποιότητα—123 δράματα), αλλά και με την πολυτάραχη, τη δραματική ζωή του.

Ο Σοφοκλής, γέννημα—θρέμμα της Άτικής, ήτανε δημότης του Δήμου Κολωνού του Ίππιου, Αρχοντόπουλο. Ο πατέρας του Σόφιλλος ήταν ένα είδος αρχισιδηροργός. Κατά το σύστημα της εποχής, είχε δούλους **Χαλκείς**, που δούλευαν γι' αυτόν και το

σπίτι του περνούσε πλουσιολόρα. «Όπως τ' αρχοντόπουλα του καιρού του, έτσι και ο έφηβος Σοφοκλής εσύχναζε στα Γυμναστήρια, όπου, μαζί με τον αθλητισμό, γυμναζότανε και στη μουσική και πολλές φορές βραβεύτηκε και στις δύο αυτές τέχνες. Όταν έφτασε στην Αθήνα ή άγγελια του θριμφού της Σαλαμίνας και οι Αθηναίοι έστειλαν τροπαιο, ο Σοφοκλής έλαβε την τιμητική έντολη να γείνει ο αρχηγός του χορού των νέων, που θα έλαιανζαν γύρω από το τροπαιο της νίκης. Οι Ιστορικοί μάλιστα σημειώνουν μια περίεργη σύμπτωση: Την ίδια εκείνη μέρα ο Αισχύλος, πολεμιστής άρματομένος έθιμάρβευε στη Σαλαμίνα, ο Σοφοκλής έφηβος, γιμνός, άλειμαμένος λάδι, στεφανωμένος, κρατώντας λύρα, έψελνε την νίκη, και ο Ευρυπίδης έβλεπε το φως του κόσμου. Για τη ζωή των τριών μεγάλων τραγικών της εποχής, ή μέρα εκείνη ήταν σημαντική!...

Ο αθλητισμός ώφελισε το Σοφοκλή στη μετέπειτα ζωή του. Κι' έτσι, όταν παρέστισε ένα έργο του, τη «Ναυοικά» έλαβε και ο ίδιος μέρος κ' έφαξε τη σφαίρα με τόση χάρη που οι θεατές τον χειροκρότησαν. Αργότερα, ο ζωγράφος Πολυγόνατος τον ζωγράφισε ως «Θάφριν καθαρίζοντα» κ' έστισε τον θαυμάσιον άειώνον πίνακα στην Ποικίλη Στοά.

Ο Σοφοκλής πρωτοάφηκε ως δραματικός συγγραφέας στα 468 π.Χ. με τον «Τριπτόλεμο». Οι θαυμαστές του Αισχύλου παρατήρησαν. Είδαν ότι νέο άστρο ανατέλλει, άνταγωνιστής του Αισχύλου επικίνδυνος. Ο Σοφοκλής ήταν 28 χρονών όταν άξιώθηκε να τιμηθί με τα πρώτα α. «Από τότε και στ' ακολουθα 10 χρόνια οι δύο αυτοί κορυφαίοι τραγικοί ήταν χύριο της Σηνης γεμίζοντάς τη, ποτέ ο ένας ποτέ ο άλλος, με τη δυνατή πνοή της τέχνης τους. Με την παράστασι μάλιστα της πολυδάρυτης «Αντιγόνης», ο Σοφοκλής τόσο στερεώθηκε στη συνείδηση του κοινού, ώστε ή Αθηναϊκή Πολιτεία τον άναήριψε και... στρατηγό στην έσκαρταία άναντιον των Σαμίων! Φαίνεται όμως στα έργα του Πόλεμον ο Ποιητής δεν εδδοκίμησε όσο στα έργα της Ειρήνης, και ο Περικλής του το ελπε ζάστερα: — Καλλίτερα να θναίσιζες στον Απολλωνα παρά στον Άρη!

Την εποχή εκείνη ο γιός του αρχισιδηροργού ήτανε στην άκμή της πνευματικής και σωματικής του διάπλασης. Ο μαρμάρινος άνδριάντας του που βρίσκεται στο Λατερανικό Μουσείο της Ρώμης, τον παριστάνει μεγαλόκορμο, με βαμάλεια τά μέλη, με γενειάδα και μαλλιά πυκνά, με το κεφάλι γυρισμένο λιγάκι ψηλά, με το πρόσωπο ζάστερο, άτάραχο και σοβαρό.

Στον ιδιωτικό του βίο ο Σοφοκλής ήταν άνθρωπος χαριστωμένος. Σωστός Αθηναίος, φίλος όλων των άρτών και όλων των διασκεδάσεων. Όταν τέλος άπεράσισε να νοικοκυρευη λιγάκι, παντρεύτηκε την ωραιότερη κοπέλλα της εποχής του, την ξανθή Νικοστράτη, κ' έκανε ένα γιο, τον Ίσφωνα, ο οποίος θέλοντας να μιμηθί την τέχνη του πατέρα του, τον έπαισε μεγάλες πίκρες—όπως θα ίδουσε.

Ός τόσο ο Σοφοκλής έξακολουθούσε τη φλογερή του ζωή. Έγραψε τον «Αιαντά», την «Ηλέκτρα», το «Φιλοκτήτη», άνευφημειτο ως ήρωας στα Έλληνικά θέατρα, και γέρος πιά, άσπρομάλλης τάφτειανε με γινό νόστιμη γυναίκα από την ήδονικά Κορίνθο, τη Θεοσίδα, και γεννούσε μαζί της τον Άρίστονα. Οι κακές γλώσσες της εποχής του λένε ότι και με την Άρχιππη, και με διάφορες πεταλούδες του Κεραμεικού, περνούσε συχάριστα τις ώρες του ο Ποιητής.

Όγδοντάρις πια ο Σοφοκλής άποφασίζει να ήσυχάζη, ξαναβρίσκει το περσασμό των συμπολιτών του και ή Αθηναϊκή Πολιτεία τον τιμεί με Ιερατικό άξίωμα. Ο Σοφοκλής γίνεται Ιερέας του θεού Άμύνου, γράφει παιάνες στον Ηρακλή και τον Άσκληπιό, και στο μεταξύ ετοιμάζει κρυφά και ύπομονετικά το μεγάλο έργο του, τον «Οιδίποδα επί Κολωνώ». Τότε άκριβώς του συνέβη το τραγικότερο έπεισόδιο της ζωής του.

Ο γιός του Ίσφων, ποιητής άποτυχεμένος, με την καρδιά δαγκωμένη από φθόνο για τις πατρικές δόξες, πηγαίνει στους φράτορες και καταγγέλλει τον πατέρα του «επί παρανοία», δηλαδή

ότι έφαθε ραμολιμέντο! Και ζητεί να παραδοθί σ' αυτόν ή πατρική περιουσία: «Όταν το Δικαστήριο έκάλισε το Σοφοκλή σε άντιπαράσταση με το γιό του, ο συγγραφέας της «Αντιγόνης» ήθε έφροντας στην ψυχή του όλη την πίκρα της ζωής, αλλά και την άπόφαση να νικήση. Όρθιος, δάίσιος με όλα τα γεράματα, φροντας το λειτουργικό του γαλάζιο χιτώνα, με τη γενειάδα γυτο ασίμα στο στήθος, άκουσε σιωπηλός την κατηγορία και τέλος έλεπε: — Άνδρες δικασταί, βλέπω ότι ο Ίσφων δεν είναι μόνον ένας κακός ποιητής, αλλά κ' ένας άχάριστος γιός!... Τώρα θα ίδιθη άν έβούθηκε μέσα μου ή θεία φλόγα του πνεύματος, το ζεαίσιο δώρο των θεών!

Έβούθησε το χέρι στον κόρφο του, έβγαλε έναν κύλινδρο και έξακολούθησε:

— Ίδου! Αυτό είναι ένα κομμάτι από το νέο μου έργο, που ώρμάζει αγιά, σαν το σταφύλι κάτω από τη φλογερή πνοή του Ήλιου! Άνδρες φράτορες, ακούστε:

Και ξεδιπλώνοντας θριμφικά τον κύλινδρο, ο φιλάθηναιος Ποιητής, με φωνή παλλομένη από συγκίνηση, άλλα καθαρά και έντονη, άπήγγελε το ύπερχο έκεινο έγκομιο της Άτικής γής, που βρίσκεται πάλι χορικά του «Οιδίποδα επί Κολωνώ».

Στης άλογοθροφούσας τούτης χώρας το μέρος τ' όμορφότερο ήρθε, έξεν, στον Κολωνό των άσπροχάματο, όπου το γλυκόλαλο τ' άηδόνι κελαηδία συννάζοντας στα όρσερα φαρμάγγα πάνω στο μαύρο των κισσό πετώντας και στού Θεού τ' άπάτητο το δάσος που κάνει πλήθος τους καρπούς, κ' ούτε ήλιος ούτε κανένας άνεμος το πναινε, όπου συχνάει πάντοτε ο πατέρας, του μεθυσού, ο Διώνισος, συντρόφος πιστούς τις Θείους έχοντας βοιάχτρεις!

Και δυναμάνοντας τη φωνή ο γέρο τραγικός, προχώρησε στην Α' Άντιστοιχί:

Και με την οδρανόσταλη θροσά μέρα τη μέρα τον Κολωνό τον άσπροχάματο, όπου το φρονιτότο μνοισί άνθιζει που δύο τρανών θεών παλιό στολίδ' είναι κ' ο χρόνος και δε στερεώνου οι πηγές, οι άζοιμητες, που θρέφου πλούσια του Κηρισού το γέμα, με πάντα κάθε μέρα αυτός με τα νερά καθάρα στης πλατωσθήδας γής τους χάρμους, έρχινεται πιά γλιγγόρο το κάρπιμα να φέρη που μήτε το μίσσηον οι Μούσες, μήτε κ' ή χρυσοχάλινη τίνε μοισί Άφροδίτη! (*)

Και ο Σοφοκλής έξακολούθησε έτσι, σε λαμπρούς στίχους το έγκομιο της Άτικής γής, της άγαπημένης από τους θεούς κ' από τους άνθρώπους.

Συγκινημένοι οι Αθηναίοι δικασταί, άπερριψαν με άγανάκτηση την αίτηση του Ίσφωνα και διεκρίθησαν ότι το Σοφοκλειο πνεύμα έξακολουθούσε να είναι πάντα

το ζεαίσιο Άτικό άνθος που θα μείνη άμάραντο στους αιώνας. Και δτανάργότερα παραστάθηκε ο «Οιδίποδας», όλοι οι πολιτες των Αθηνών έπιστοποίησαν με άλαλαγγές θριμφου την άλήθεια αυτή. Ο Σοφοκλής ήτανε τότε 91 έτων. Τον καιρο που γινόταν οι πρώτες άγγελάθηκε ο θάνατος του Ευρυπίδη, που ήταν ο άλλος μέγας τραγικός της εποχής. Ήτανε βέβαια ο άντίτεγός του. Άλλ' οι θεατές στην πρώτη του «Οιδίποδα» είδαν με συγκίνηση το γέρο Σοφοκλή να μπαίνει στο θέατρο πενθοροφωμένος, με σταχιά γλαμύδα, οδηγώντας τους ήθοποιούς του Χορού με όμοιες χλαμύδες και άστεφανούς. Ο Ποιητής πενθοσε για το θάνατο του άντιπάλου του, και ή λύπη του ήταν βαθειά και άνυποκριτη. Μετά την παράσταση, ένας από τους ήθοποιούς, ο Καλιπίδης, θέλοντας να δείξη την άγάπη του στο συγγραφέα, του έφερε ένα καλάδι πρώιμα σταφύλια από τ' άμπέλι του. Ο Σοφοκλής έχάρηκε, πήρε ένα σταμπί και άρχισε να τρώη άλλα με άγουρη ρώγα έκάθησε στο γεροντικό του λάργυγα και τον έπνιξε!

Ο θάνατός του έβουθησε σε πέθος όλη την Έλλάδα. Η κηδεία του έγεινε με Παναθηναϊκό συναγεμό. Τον έθαψαν στην Δεκέλεια και στον τάφο του έστησαν κόρημα με μαρμάρην Σειρήνα, σύμβολο του Άλυγού θρήνου. Και ο Δίμος έβγαλε ψηφίσμα να προσφέρουται κάθε χρόνο θυσίες στο Σοφοκλή «ώς κ' ο ε ρ ω κ». Οί έλεγειακοί της εποχής τον έθρήνησαν με διάφορα επάγγαματα. Ίδου ένα άναγνώστο ποιητή, μεταφρασμένο, όπως πρότερος πιστότερα: «Ήσυχ, ήσυχ, ή κισσέ, στού Σοφοκλή τον τάφο, τους πλοκομούς σου χύνοντας γλωφούς, να σκαρφαλώνης. Πάντα ν' άνθής, τριαντάφυλλο! Και πάντα πολυσταφύλιον άμπέλι, εδώ τα κλήματα γύρω θροσά ν' άπλώνης. Έδώ κοιμάται ο Ποιητής, που άγάπες του άηδονούσες ήτανε πάντα οι μελιχρές οι Χάρτες και [οί Μούσες!]

Πέρασαν αιώνας, Ο τάφος του μεγά-

(*) Μεταφρ. Ηλία Βουτηχίδη.

ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ

Η ΑΚΑΜΑΤΡΑ

«Όλοι μ' οι κακοί γειτόνοι ακαμάτρα με φωνάζουν. Κι' ακαμάτρα γ'ω δέν είμαι, όπως λέν και με φωνάζουν. Πέντε μήνες εν' άδραχτι, πότε το νεσ' ή πλυτώνια; Μά πιασε να τ' αναλύση να το καλοσυγυρίση, Άπ' αυτί ε' αυτί της γάτας και 'ς του πόντικα το δόντι, Κ' ελδε ή γάτα το παντίκι μ' ανακάτωσε το νέμα, Κι' άπ' την πίκρα του ηνμάτου πέντε μήνες έκοιμάτο, Και 'ς τους έξη όπ' έσηκόηθ 'ς το φαί άνασκουμπώθη, Έτρωγε φουρνιαις καρβέλλια κι' ένα τράγο με τ' άνεια, Έτρωγε κι' από 'ναν τσίρο, τράβαγε κι' από 'ναν πείρο».

ΑΝΕΚΔΟΤΑΚΙΑ

ΤΟ ΠΗΔΗΜΑ ΤΗΣ ΤΑΦΡΟΥ

‘Ο περίφημος ζωγράφος Κάρολος Βερνέ γυρίζοντας κάποτε από τη Μασσαλία στο Παρίσι με το λεωφορείο συνταξίδευσε μαζί με ένα καχύσασκο κύριο, πολύ άγροικο και με ήλιθια φυσιογνωμία. Σε κάποια άνηφορία έπειδή το λεωφορείο δέ μπορούσε να προχωρήσει οι έπιβάται κατέβηκαν και άρχισαν να περπατούν πεζοί. Προχωρώντας έφτασαν μπρος σε μία τάφρο, την οποία ο ζωγράφος έήδησε άμέσως πρώτος. Γυρίζοντας έπειτα προς τόν χοηδρό έπιβήτην του φώναζε να πηδήσει κι' αυτός.

‘Εκείνος όμως έδίσταξε. Πηδήστε άν μπορείτε, του φώναξε ο Βερνέ. — Έγω λέω ποιος θα την πηδήσει, άπάντησε ο χοηδρός κύριος. Άν θέλετε μάλιστα στοιχηματίσουμε ένα πρόγευμα. — Ευχαριστός. — Ο άγνωστος τότε έδωσε μία και πήδησε πράγματι την τάφρον. — Εύγε ! του φώνασαν οι παριστάμενοι. Και ο Βερνέ έπληρωσε το πρόγευμα στον παρακάτω σταθμό. Το βρόδου όμως μία νέα τάφρος παρουσιάστηκε μπρος στους έπιβάτας, άλλά πλατύτερη αυτή τη φορά. ‘Ο Βερνέ προσκόλλησε πάλι το χοηδρό κύριο να την πηδήσει στοιχηματίοντας μαζί του. ‘Εκείνος δίσταξε. Στο τέλος όμως δέχτηκε και πηδώντας μ' όρημ πέρασε και πόλι την τάφρο. Έτσι το ταξίδι από τη Μασσαλία ώς το Παρίσι διήρκεσε πέντε ημέρες. Σ' όλο αυτό το διάστημα δέν έφτασε ούτε οι τάφροι ούτε τα στοιχημάτα και ο χοηδρός κύριος έστρεψε στο τέλος να πηδή έπιτυχώς τάφρους έξη μέτρον προς γενικήν κατάτληξη όλων των συνταξιδιωτών του και του Βερνέ, ο όποιος του πλήρωσε συνεχώς προγεύματα.

‘Όταν χωρίστηκαν στο Παρίσι ο χοηδρός κύριος σφίγγοντας το χέρι του Βερνέ, του έπλε : — Σας ευχαριστώ, κύριε, γιατί με έθρεψατε σε όλο το διάστημα του ταξιδιού. Έλπίζω ότι θα σας ιδώ στην πρώτη παράστασή μου. — Κατά την πρώτη σας παράσταση !.....Πώς ; — Μάλιστα κύριε, άπάντησε ο άγνωστος. Προσελήφθην ώς πρώτος Παλιάτσος στο έπιδορόμιο του Νικολέ και ή παράστασις άρχίζουν αυτές τις ημέρες. ‘Ο Βερνέ έκατάλαβεν τότε ότι είχε βρει τόν μάστορή του. Έναν κλόουν !...

ΜΙΚΡΑ-ΜΙΚΡΑ

Η ΜΥΤΗ ΤΟΥ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΥ

Περι του διασημού γάλλου γλύπτου Πρεώ διηγούνται τ'ό έξηής άστετο ανέκδοτο : Ένας πλούσιος βιομήχανος όχι όμως και πολύ φιλόκαλος, του παρήγγειλε κάποτε να τ'ό κατασκευάσει την προτομή του, και τ'ό πλήρωσε προκαταβολικώς άρκετά χηρίματα. Σε λίγες ημέρες ο Πρεώ την έτόμισε και τ'ό την έστειλε. ‘Ο ύπηρέτης όμως του βιομηχάνου έσπασε από άπροσέξια ή μύτη της προτομής και ο βιομήχανος την 'ανάστειλε στον Πρεώ να τ'ό της διορθώσει, σάν να έπρόκειτο περι κανενός άγγείου ή επίπλου !... ‘Ο Πρεώ θύμωσε φυσικά και άπεφάσισε να εκδιχαθεί τόν βιομήχανον. Δέχθηκε λοιπόν την προτομή και σε λίγες ημέρες τ'ό την έστειλε έπιδιορθωμένη. ‘Ο βιομήχανος είχε σταθή και την έθαύμαζε, όταν ξέσπαρα είδε ένα πλήθος μνιγες να καθόνται στη μύτη της προτομής και να την τσιμπούν !... Έπίσης την άλλη ημέρα άντελήφθη ότι τα δύο του μικρά τέκνα πήγαν ναν πολύ συχνά, άγάλλιαζαν την προτομή και την φιλούσαν στη μύτη !... Έκεινο όμως το όποιο εξέπληξε περισσότερο τόν βιομήχανο ήταν ότι σε όλίγες ημέρες ή μύτη της προτομής άρχισε να...μυκραινύ !... Άπό γρηκύ που ήταν στην άρχή, κατάντησε σιγά-σιγά πλακουνή !... Πλησίασε τότε, έξήτασε την προτομή και άνεκάλυψε το μυστικό. ‘Η μύτη ήταν φτειασμένη από ζάχαρι !...

λου τραγικού σκεπάσθηκε από χρώματα, ξεφανίστηκε, και από πάνω τον πέσαν βάρβαρες φυλές, Ρωμαίοι, Φράγκοι, Τοδοκοί. ‘Η άρχαία Δεκέλεια έβγινε Τατόι, περιήλθε στην κατοχή της οικογενείας Σούτσου, και όταν ο Βασιλιάς Γεώργιος Α' ήρθε στην Έλλάδα, το άγόρασε για βενηνή του διαμονή. Στόν καιρό έκεινο το Βασιλικό χτήμα ήταν μία βραχώδης έκταση που άρχισε από τα ριζοβούνια της Πεντέλης κ' έφτανε στην Πάρνηθα, όλο πεύκα και βελανιδιές. Έδώ έρχονταν ο Βασιλιάς όταν ήθελε ν' άναπαυθή από τούς κόπους της πολιτικής. Και εινε γνωστόν ότι ή στοργή του στη γή είχε κάνει το Τατόι πρότυπο άγροικότητας.

Στην άρχή ο Βασιλιάς Γεώργιος είχε αναθέσει όλη την έκτελεσι των σχεδίων του σ' έναν πειραμένο Δανό δασοκόμο, το Μούντερ. Αυτός έβαλε σ' ένεργεια το σύστημα της Δανικής καλλιεργειαι και κτηνοτροφίας με κοπάδια από Δανιμαρχέζικες κ' Έλβετικές άγελάδες, που έβρισκαν ήσυχια το τριφύλλι τους εκεί όπου έδώ και λίγα χρόνια εφώλιαζαν λύκοι και άγριοιούρνα.

Έξυπνος και πρακτικός άνθρωπος, ο Μούντερ, ήταν και επιστάτης και μηχανικός και λίγο ιδιόρρυθμος. Πρό πάντων προληπτικός σάν Άνατολίτης. Λέγει, ότι όσως κρατούσε τα λογιστικά βιβλία, έτσι κρατούσε και ήμερολόγιο τών όνειρών του, που τα έσοδιάζε και τα έξηγούσε, πιστεύοντας τα με φανατισμό. Καυχιότανε ότι ήταν φοβερός χειρομάντης και πολλές φορές τόν έβλεπαν να έξετάζη τις παλάμες τών χωρικών με κομική σπουδαιοφάνεια !

Κατά το χειμώνα του 1894 έπεσε πολύ χιόνι. ‘Η Δεκέλεια έγινε κάτασκη. Λύκοι κατέβηκαν στο δάσος κ' έκαναν θραύση στις βασιλικές στάνες. ‘Ο Μούντερ όμως ήταν σάν τρελλάς από τη χαρά του, γιατί τότε άκριβώς στάθηκε τυχερός ν' ανακαλύψη τόν τάφρο του Σοφοκλή. Τρεις νύχτες στη σειρά ο Δανός επιστάτης έβλεπε το ίδιο όνειρο. Έβλεπε πως περπατούσε τάχα στόν κήπο του Τατοΐου, εκεί που βρισκται ένα Βυζαντινό ξεκωκλήσι. Άέφαγα, ή γύρω ακηνογραφία άλλαζε και ο Μούντερ βρισκότανε σ' ένα μεγάλο δρόμο από τόν όλοιο περνούσε μία άρχαία Έλληνική νεκρική κομηή. ‘Η κηδεία σταματούσε σ' ένα σημείο του δάσους κ' έθαβε το νεκρό σ' ένα θαυμάσιο μαρμάρινο σαρκοφάγο.

Την τρίτη μέρα ο Μούντερ, με την πεποίθηση ότι τ'ό όνειρό του ήταν προφητικό, έπήγε στο Βασιλιά και τ'ό του διηγήθηκε. — Σκάψε λοιπόν να ιδούμε, είπε ο Γεώργιος.

‘Ο Μούντερ έσκαψε και άνεκάλυψε ένα άρχαιο νεκροταφείο, περιφραγμένο με παχιές τοίχους και μέσα πολλούς άρχαίους τάφους. Στόν καλλιτεχνικώτερο άπ' αυτούς ύπήρχε ο σκελετός ενός γέρου. ‘Ο Δανός συγχαινήμένος έπήγε τ'ό κρανίο του σκελετού, τ'όφερε στο Βασιλιά και τ'ό του είπε :

— Μεγαλειότατε, να τ'ό κρανίο του Σοφοκλή, του μεγάλου τραγοδού !

‘Ο Γεώργιος, που ήταν άρκετά δυνατός στην Άρχαιολογία, έπήγε τ'ό κρανίο στη χείρα και βάλθηκε να τ'ό έξετάζη. ‘Ηταν ή δέν ήταν τ'ό Σοφοκλή ;... Έπειτα, εκάλεσε τούς Άρχαιολόγους και τούς έκανε την ίδια έρώτηση. Άρχισε φοβερός κανάς. Άλλοι έτάχτηκαν με τη γνώμη του Μούντερ, άλλοι δέν ήθελαν να παραδεχθούν ότι έπρόκειτο για τόν Τάφρο του Σοφοκλή. Οι πρώτοι ειλαν δυνατά έπιχειρήματα, παρήνα από κλασσικές περιγραφές, άλλα και οι δεύτεροι ζητούσαν με τόν Πανσανία στο χέρι, που μάς λέει ότι ο Σοφοκλής θάφτηκε με τ'ήν περικεραλία του και το στρατηγικό του έτερος. Αυτά δέν ειλαν βρεθεί. Λοιπόν ; — Δοιπόν, άπαντούσαν οι άλλοι, μπορεί ν'άγινε και δώ ότι σε άλλους άρχαίους τάφους τ'ό άνοιχτηκαν σε περασμένους αιώνας από τούς κατακτητές και άφου γυμνώθηκαν, ξανακλείστηκαν.»

‘Ός τόσο ο Βασιλιάς Γεώργιος διάταξε να τοποθετηθή το κρανίο στο μικρό μουσειο που ιδρύθηκε σ' έναν από τούς πύργους του Τατοΐου. Ένας Άγγλος σοφός, ο Γούλτερ Κρίσματος που έπισέφτηκε τότε τη Δεκέλεια, γράφει : « Όμολογώ ότι πρώτη φορά στη ζωή μου είδα τόσο άόμοιομο κεφάλι και συγχρόνως τόσο άνεπτυγμένη την κρανιακή χώρα... » Και ο ένόςος περιηγητής ρωτάει : — Έχει άραγε δικιο ο Μούντερ ;

Στην έρώτηση αυτή ή Έπιστήμη μένει σιωπηλή, όπως το στόμα του μυστηριώδους κρανίου... Στέφ. Δάφνης